

УДК 316.614-056.24

Войтовська А. І.

**ГЕНДЕРНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ СТУДЕНТІВ
З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ
(ІЗ ДОСВІДУ ДІЯЛЬНОСТІ ЦЕНТРУ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ОСВІТНЬОЇ ІНТЕГРАЦІЇ
"БЕЗ БАР'ЄРІВ" УДПУ ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧІНИ)**

У статті розглянуто значення гендерної освіти у ВНЗ. Висвітлено проблеми соціалізації студентів з особливими освітніми потребами, серед яких основне місце посідає гендерна соціалізація. Зазначено, що в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини створено Центр гендерної освіти, одним із напрямків діяльності якого є гендерна соціалізація, гендерна обізнаність саме студентів із певними нозологіями, а також формування гендерно-чутливого ВНЗ. Підкреслено важливість гендерної рівності в умовах вищої школи.

Ключові слова: гендерна соціалізація, гендерна рівність, студенти з особливими освітніми потребами, університет.

Постановка проблеми. Нині неприйнятна освітня система, за якої студенти пасивно одержують академічні знання і не вступають в активну взаємодію із соціумом. Проблема соціалізації в загальноосвітній простір молоді з особливими освітніми потребами займає особливе місце і викликає багато суперечок і нарікань.

Завдяки розвитку в нашій країні демократичного громадянського суспільства набрали чинності міжнародні правові акти щодо соціального захисту осіб з особливими освітніми потребами. Насамперед, це Декларація "Про права дитини" (1991), Декларація "Про права інвалідів" (проголошена резолюцією Генеральної Асамблеї ООН у 1997 р.), а також Закони України "Про освіту" (2006), "Про основи соціальної захищеності інвалідів України" (1991), "Про державну соціальну допомогу дітям-інвалідам" (2000), "Про соціальні послуги" (2003), "Про будівельні норми" (2009) та ін. Брак чіткого соціологічного розуміння соціально-конструйованої природи гендерних відмінностей і функціонування соціальних інститутів, зокрема, у сфері гендерної соціалізації, зумовлює часто-густо неефективний характер багатьох політичних ініціатив та законодавчих актів, що ставлять на меті подолання гендерної дискримінації, формування соціально-справедливого демократичного суспільства.

Мета статті – теоретично обґрунтувати процес гендерної соціалізації студентської молоді з особливими потребами в УДПУ ім. П. Тичини.

Результати теоретичного дослідження. Ми виходимо з того, що саме система вищої освіти, яка має сьогодні потужний науково-педагогічний потенціал і працює з молодими людьми, які в майбутньому стануть елітою країни і вестимуть за собою інших, здатна стати основною ланкою у формуванні нових підходів і традицій, що сприятимуть проникненню принципів гендерної рівності в усі сфери життя українського суспільства. Саме в українських університетах напрацьовані методики і технології, які дозволяють не лише продукувати і поширювати знання, але й формувати навички відповідної поведінки, в основу якої будуть покладені знання і принципи гендерної рівності.

Важливий внесок у розробку гендерного підходу в педагогічній освіті внесли: О. Вороніна (проблеми розробки теорії і методології гендерних досліджень, визначення місця та ролі гендерного виховання в системі професійної підготовки студентів); І. Кльоцина (шляхи гендерної соціалізації особистості з урахуванням вікових особливостей, розробка практикуму з гендерної проблематики для студентів з метою подолання гендерних стереотипів). Теоретичні положення, які розкривають соціально-педагогічні закономірності формування особистості дитини з особливими освітніми потребами та соціально-педагогічні підходи до роботи з нею, представлено в працях І. Звереві, А. Капської, А. Колупаєвої, Н. Коляди, В. Ляшенка, М. Перфільєвої, О. Расказової, В. Тесленка, С. Харченка та ін.

Загальноновизнано, що рівень цивілізованості держави й суспільства визначається ставленням до найменш захищених і найбільш вразливих його членів, серед яких – студенти з особливими потребами. Суспільство має зробити все можливе щодо створення умов для вияву соціальної активності та прилучення до широких соціокультурних відносин.

В українському суспільстві сьогодні відбуваються суспільні дискусії про зміну гендерних статусів в сучасному світі. І ВНЗ відіграють тут провідну роль. Сьогодні потрібно надзвичайно відповідально підходити до формування гендеризованого світогляду [2].

В Україні проблема гендерної соціалізації у зв'язку з інвалідністю практично не зачіпалася в соціальних дослідженнях, а на Заході ця тема потрапляє в поле академічної дискусії в 1980-ті рр. під впливом соціальних рухів. З одного боку, суспільство відмовляє інвалідам у статевому вираженні, і найпростіша ілюстрація того – це знаки на туалетах у громадських установах на Заході. Відмітимо, що в Україні людям з особливими освітніми потребами на візках взагалі відмовлено у громадській діяльності, зважаючи на велику кількість фізичних бар'єрів, відсутність спеціально обладнаного транспорту, в'їздів у будівлі, ліфтів та місць громадського користування. Гендер виступає найважливішим чинником переживання студентів з особливими освітніми потребами (особливо студентки), про що свідчать такі факти зі статистики Всесвітньої організації охорони здоров'я:

- 1) студентки з особливими освітніми потребами становлять соціальну групу з найнижчим рівнем життя;
- 2) студентки з особливими освітніми потребами часто зазнають жорстокої (фізичної, сексуальної, емоційної) експлуатації;
- 3) в Україні студентки з особливими освітніми потребами практично не представлені серед студентів ВНЗ, а серед дорослих жінок-інвалідів практично 90% безробітних;
- 4) спеціалісти, що працюють з цією категорією студентів, отримують низьку зарплату;
- 5) академічне співтовариство, включаючи представників феміністських напрямків, не цікавиться питаннями інвалідності, а в соціальній політиці у відношенні до інвалідів ігноруються гендерні аспекти.

Хлопці-студенти з особливими освітніми потребами, чинячи опір стигмі інвалідності, все ж можуть придбати очікуваний статус, якому відповідатимуть владні соціальні ролі, тоді як студентки в багатьох випадках позбавлені такої можливості.

Проаналізувавши ряд наукової та статистичної літератури [1; 2] ми до висновку, що потрібно створити Центр гендерної освіти в університеті та спрямувати більшою його мірою на студентів з нозологіями, адже вони є найбільш уразливі, та найменш обізнані з гендерної проблематики.

Тому на базі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини було створено Центр гендерної освіти. Одним із напрямків діяльності якого є гендерна соціалізація, гендерна обізнаність саме студентів з особливими освітніми потребами, а також формування гендерно-чутливого ВНЗ.

Для студентів з особливими освітніми потребами здобути вищу освіту в Україні не просто, переважне число вишів не здатні прийняти студентів з інвалідністю на денну форму навчання [1]. А наш університет дає можливість не тільки отримати якісну освіту, а ще й створює всі умови для їх соціалізації, основним напрямком якої є саме гендерна обізнаність. Також університет допомагає у працевлаштуванні своїм особливим студентам.

Університет співпрацює із Управлінням праці та соціального захисту в м. Умань, Уманським районним центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, відділом у справах сім'ї та молоді Уманської міської ради, Відкритим міжнародним університетом "Україна" на базі якого працівники Центру мали змогу пройти практично-наукове стажування, благодійною організацією "Благодійний фонд "Сучасне село та місто", Всеукраїнською мережею осередків гендерної освіти, фундацією "Добра воля" (м. Краків, Республіка Польща).

До Центру гендерної освіти ходять 50 студентів із різними нозологіями. Як один із напрямків Центру розпочала свою роботу і "Творча майстерня". Кожний студент має можливість долучитися до спільної діяльності та створити із звичайних матеріалів власні індивідуальні шедеври.

Учасники Центру постійно відвідують Дендропарк "Софіївка", де ознайомляться з історією перлини садово-паркового мистецтва та діляться своїми очікуваннями щодо спільної діяльності у рамках проекту. Там вони мають можливість впровадити в практику всі ті знання, що отримали на лекціях, семінарах, тренінгах, диспутах, бесідах (наприклад, знайомство із протилежною статтю).

Одним з провідних заходів є тренінгова програма "Підготовка студентської молоді до сімейного життя" студенти з особливими освітніми потребами спільно займаються із здоровими студентами. Невід'ємним є кінолекторій з проблем гендерної рівності.

Організовано роботу науково-дослідного гуртка "Марс-Венера" на базі Центру. Де студенти займаються дослідженням принципів гендерної рівності, контроль за дотриманням прав жінок та інвалідів, розвиток гендерної грамотності.

Постійно відбуваються консультаційні послуги для викладачів та студентів з гендерних проблем.

Проведено ряд просвітницьких заходів для студентів:

– День батька, адже мало хто знає, що третє неділя вересня – Всенародний день батька! Була фотовиставка студентів із своїми татусями "Мій дбайливий люблячий тато".

– Лекція-бесіда акушера-гінеколога жіночої консультації м. Умань розповіла студентам про статеве дозрівання, статевий процес, засоби контрацепції, негативні наслідки ранньої вагітності та абортів.

– Студентська молодь ходила на екскурсію у картинну галерею міста, де проаналізували схожість та відмінність у творчості жінок та чоловіків.

– Акція "Краса унікальності" (фотосесія студенток із нозологіями).

– Конкурс у студентському гуртожитку "Кімната щастя", де виявлено, що під щастям розуміють хлопці та дівчата.

Центр гендерної освіти впевнено йде на шляху свого розвитку. Активісти та учасники Центру організували цей рух буккросингу з метою того, щоб підкреслити, що книги не бувають жіночими або чоловічими. Студенти та викладачі прочитавши книгу, залишають її у книжковій шафці, для того, щоб інша, людина могла цю книгу знайти та прочитати і у свою чергу повинна повторити процес. Центр гендерної освіти набрав такої потужної сили, що буде впроваджено в навчальний план нова дисципліна "Гендерна соціалізація".

Наші особливі студенти навчаються спільно в загальних групах, мають комфортний доступ до бібліотеки, навчальних лабораторій, гуртожитку, їдальні. Університет адаптує інфраструктуру для своїх студентів з особливими освітніми потребами, незабаром буде підлаштована вбиральня для них.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. В Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини накопичений значний досвід інклюзивного гендерно-чутливого навчання, адже у нас навчаються студенти з нозологіями з усіх регіонів України. Наші особливі студенти беруть активну участь у суспільному та культурному житті вишу та міста. *Перспективи подальших досліджень* вбачаємо у розробці процесу гендерної соціалізації студентської молоді у позанавчальній діяльності.

Використані джерела

1. Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі: практ. посіб. / Тім Лорман, Джоан Демпелер, Девід Харві; пер. з англ. – К.: СПД-ФО Парашин І. С., 2010. – 296 с.
2. Формування у молоді гендерно-відповідальної поведінки (на прикладі українських ВНЗ): навчальний посібник за заг. ред. Н. Світайло. – Суми: Видавництво РА "Хорошие люди", 2013. – 209 с.
3. Всесвітня Організація Охорони Здоров'я [Електронний ресурс]: <http://geneva.mfa.gov.ua/ua/documents/acts>

Voitovska A. I.

GENDER SOCIALIZATION OF STUDENTS WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS (BY THE EXPERIENCE OF THE CENTER OF SOCIAL AND EDUCATIONAL INTEGRATION "WITHOUT BARRIERS" IN USPU)

The article examined the importance of gender education in universities. The problems of socialization of students with special educational needs, including gender socialization have been revealed. It is noted that the Center of Gender Education was founded in Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, which main work directions are gender socialization, gender awareness of students with certain nosologies and the formation of gender-sensitive institutions. It is emphasized the importance of gender equality in terms of higher education.

The system of higher education, which nowadays has a powerful scientific and pedagogical potential and works with young people who in the future will be the elite of the country and will lead others, can become a major element in the formation of new approaches and traditions that promote penetration of gender equality in all spheres of Ukrainian society. The Ukrainian universities developed the methods and technologies that can not only produce and spread knowledge but also form skills to appropriate behavior, which will be based on knowledge and gender equality.

Gender socialization has specific characteristics and difficulties in men and women. With the first period of self-awareness as a representative of a particular sex a child connects it with a number of features: with clothing, rules of conduction, manifestations of feelings. In the process of gender socialization parents and family environment play an important role. Our University provides an opportunity not only to receive quality education, but also creates the conditions for students socialization.

Key words: gender socialization, gender equality, students with special educational needs, university.

Стаття надійшла до редакції 14.11.2016 р.